

TEMETŐ

írja: KORSÓS TIBOR

(Történet-dogmatikai-jogi tanulmány)

A róm. kath. vallás tanítása szerint a temető a szent helyek⁴³ közé tartozik, mert az egyház előbb ünnepélyesen megszenteli a földet, melybe meghalt hiveit temetik.⁴⁴ A temető tehát a hivek holttetének elföldelésére szánt, az előirt szertartások szerint felavatott hely.⁴⁵ A temetők szentelése ily módon történik: Miután a püspök vagy annak helyettese⁴⁶ rövid beszédben előadta a temetőnek megbecsülését indokoló okokat,⁴⁷ térdenállva a mindszentek litániáját elmondja, mely alatt a temető közepén fel-

⁴³Szent helyek alatt azokat a szent helyeket értjük, melyek consecratio vagy benedictio által istentiszteleti vagy temetkezési célokra vannak rendelve. (Cod. iur. can. 1154. can.) A kánonjog az egyházi dolgok két osztályát állítja fel: res sacrae és a szük. ért. vett res ecclesiasticae. A res sacrae ismét kétfélék a) res consecratae, melyek a legszorosabb viszonyban vannak az istentisztelettel (templomok, oltárok és kelyhek, stb.) és jellegüket a konsekráció (megszentelés) ünnepélyes aktusával nyerik el és b) res benedictas, melyek a vallási cselekményekkel nem állanak oly szoros összefüggésben (templomok alapkövei, temetők, oltárkendők); melyek jellegüket a benedikció (megáldás) kevésbé ünnepélyes cselekvényével kapják. — Gross-Schueler-Novak: Udžbenik crkv. prave kat. crkve 1930. 378. lap.

⁴⁴Dr. Aubermann M.: Kath. szertartástan 1923. 19 lap. — Dr. Demkovits A.: Kath. szertartástan 6. kiad. 19 lap.

⁴⁵Sipos I.: Kath. Egyházjog 1928. 166 lap. Az egyházjogi anyag legnagyobb részét e műből merítettem, azért idézését a továbbiak során helymegtakarítás céljából mellőzöm.

⁴⁶A temetők ünnepélyes megáldása azok joga, akik a szent helyeket konsekrálhatják (cn. 1155), az egyszerű megáldás azoké, akiket a szent helyek benedikálási joga illet. (cn. 1156.) 1205. § 1. A szent helyek konsekrálásának joga akkor is, ha ünnepélyes férfi szervezetekhez tartozó helyről van szó — a helyi ordináriusé, ha felszentelt püspök; az általános helynök külön megbízás alapján konsekrálhat; a helyi ordinárius, ha nem is felszentelt püspök, bármely püspököt felhatalmazhat az ő területén való konsekrálásra (1155). A sz. h. benedikálásának joga akkor is, ha világi papok vagy nem exempt vagy laikális szerzet sz. h.-ről van szó, a h. ordináriust illeti; exempt kler. szerz. sz. helyeit a nagyobb előjáró benedikálja; midkettő még papnak is adhat felhatalmazást (1156). A végzett konsekrálásról vagy benedikálásról okirat állítandó ki a püspöki és templomi levéltár részére két példányban (1158). A sz. h.-ek ki vannak véve a világi hat. joghatósága alól és az egyh. jogh. alatt állanak (1160),

⁴⁷Szeretteinktől ha mindjárt a halál által megraboltatunk, még sem akarunk egészen megválni s mivel drága maradványainkkal időzni az enyészet miatt nem lehet, azokat sirba rejteni kénytelenek vagyunk. A sirokat az édes Údvözítő szavai szerint, habár belől telvék rothadással, kivül a legdiszesebben ékesíteni óhajtjuk. Illő tehát, hogy a temető iránt kegyelettel viseltesünk, mint ahol hittársaink testeit a szentelt földben a feltámadásukat várják. — Némethy I.: Szertartások kézikönyve 6 kiad. 25 lap. A szertartási és leíró részeket innen vettem, az ismételt idézést tehát itt is kerülöm.

állított kereszt előtt három gyertya (a szentháromság szimbolumaként) ég, ezután az egész temetőt szenteltvízzel meghinti és tömjénnel füstöli, mialatt a „Miserere” zsoltár mondatik. Vége három gyertyát a nevezett keresztre tüzik, a szentelő pedig áldását adja. A temető megengesztelése szükséges, ha megfertőztetett.⁴⁸ A kőfallal vagy legalább sűrű sövényvel körülvett temetőben ékeskedjék a főkereszt, melynek árnya alatt nyugodjanak a földi viaskodást végzettek.^{48a} A nagy kereszt a temető közepén és a sirkeresztek arra figyelmeztetnek, hogy az ott nyugvó halottak keresztények, kik Krisztusban hittek s azért a feltámadást várják. Továbbá legyen ott kápolna, melyben az elhunytakért az engesztelő misé-áldozatot lehessen bemutatni.⁴⁹ Minden egyes sirt pedig a sirkereszt díszítse, melyen az elhunytra vonatkozó feliraton kívül, igen értelmes jelképek is alkalmazhatók. Ilyenek: a kaszás csontváz, mely a halált, a lefutott homok-óra, mely a lefolyt földi életet, a lefordított fáklya, mely a kialudt életvilágot, a kettétört gyertya és a letört rózsza, melyek a megtört életet, a feltámadás szobra és összekulcsolt kezek, melyek a feltámadás és viszontlátás reményét jelentik, stb.

Ahol az egyháznak azt a jogát, hogy saját temetőt állíthat fel, megsértik s nincs rá kilátás, hogy a sérelem megszűnjék, gondoskodjanak a községi ordináriusok, hogy a községi közös temetők megáldassanak, ha az ott eltemetendők többsége katolikus vagy legalább a katolikusok külön területet kapjanak és az benedikáltassék, ha ez sem lehetséges, minden sirt külön kell benedikálni (1206).⁵⁰ Rendszerint minden plébániának külön temetője legyen. Exempt szerzeteseknek külön temetőjük lehet, valamint a helyi ordináriusok engedélyével jogi személyeknek, sőt magáncsaládoknak is (1208). A megáldott temető mellett legyen egy külön rész azok számára, akiktől meg kell tagadni a katolikus temetést (1212).⁵¹ A temetőt ki-ki megválaszthatja magának. A

⁴⁸Amit a templomok interdiktumáról, megsértéséről és kiengeszteléséről rendel a jog, ál a temetőkre is (1207). Nem szűnik meg, hanem csak sérelmet szenved a szent jelleg (violatio) a következő cselekvények folytán, ha biztosan, nyilvánosan s magában a templomban követték el: 1. emberölés, 2. vétkes és nagyobb vérontás, 3. a templomok gonosz és aljas célokra való felhasználása, 4. hitellennek vagy marasztaló avagy deklaráció itéllettel kiközösítettnek eltemetése által. A templom megsértése nem sérti meg a mellette lévő temetőt és megfordítva (1172). Ha a templomra mondják ki az interdiktumot, nem érinti az a temetőt, a temető interdiktumát nem érinti a vele összefüggő templomot, de érinti a benne lévő kápolnákat (2273).

^{48a}A temető minden oldalról zárt és gondos őrizet alatt legyen (1210). Ügyelni kell a sírfeliratokra és síremlékekre, hogy azokon semmi sem legyen, ami a kath. hittel és kegyelettel elenkezik (1211).

⁴⁹Temetőkben egyes családok vagy személyek sirja fölé emelt kis kápolnák magánkápolnák (1190). Ezekben a helyi ordinárius megengedheti a rendszeres misézést és pedig naponta többször is (1194-5).

⁵⁰A volt magyar jogterületen az 1876. évet megelőző időkben létezett és kath. vallásuk által használt temetők kath. jellegű temetőknek tekintettek (V. M. 15091—1916).

⁵¹Nem részesíthetők katolikus egyházi temetésben: 1. azok, kik kereszttség nélkül haltak meg, a katechumenek azonban, kik saját hibájukon kívül haltak meg

feleség és a serdült gyermek is. Nem választhatnak a serdületlenek és fogadalmat tett szerzetesek, kivéve a szerzetes püspököt. A serdületlenek helyett a szülők vagy gyámok választhatnak. Választott temető hiányában a családi sirboltba kell a halottat eltemetni — ha van ilyen és könnyen odaszállítható. A feleség a férj sirboltjába helyezendő el s ha több férje volt, az utolsóéba. Ha valakinek se választott temetője, se családi sirboltja nincs, a saját plébániájának temetőjébe temetendő el, illetve ha idegenben halt meg s nem lehet könnyen hazaszállítani, ott, ahol meghalt. A temetők megsértői a templomból való kitiltással s más megfelelő büntetésekkel sújtandók (2329).

A görögkeleti egyház is a szent helyek közé sorolja a temetőt. Szent helyé a temető ima és egyházi szertartás következtében válik, melyet alapításakor végeznek. Szilárd fallal kell körülzárni, hogy az állatok kárt ne tehessenek benne s meg kell őrizni minden sérelemtől. Megfertőztetés esetén a megáldás cselekvényét meg kell ismételni.⁵² Az előirt szertartás szerint felszentelt temetőben, mely így szent helyé lett, csak az temethető el, aki az egyház tagja.⁵³ Csak szükség esetén engedélyezhet ez alól kivételt az illetékes püspök.⁵⁴

Különben az egyházat ezen engedély megadására a volt osztrák jogterületen egyenesen kötelezi az 1868 május 25-iki törvény 12. cikkelye: 1. ha valamely törv. elismert vall. felekezet tagját kell eltemetni családi sirboltjába és az a gör. keleti temetőben van; és 2. ha ama községben, amelyben valamely törv. elismert vall. felekezet tagjának halála bekövetkezett, nincs ilyen felekezetű temető.⁵⁵ Ugyanezt rendeli a Horvát-szlavon országokra vonatkozó 1906 jan. 17-én kelt törvény.⁵⁶ A volt magyar területen pedig e kérdéstről az 1868: LIII. t.c. 22. § intézkedik: Temetőekben a különböző vallásfelekezetek tagjai vegyesen és akadálytalanul temetkezhetnek.⁵⁷ Itt azonban meg kell említeni

keresztység nélkül, eltemetendők; 2. a megkereszteltek közül nem temethetők el, hacsak a halál előtt a bűnbánat valamilyen jelét nem adták: 1. a köztudomású aposztaták, eretnek vagy szakadár felekezetnek, szabadkőműves s más hasonló társulatnak köztudomású tagjai; 2. bírói ítélettel kiközösítettek vagy interdiktum alá vetettek; 3. akik megfontolt szándékkal magukat meggyilkolták; 4. akik párbajban estek el, vagy párbajban kapott seb folytán haltak meg; 5. akik saját testük elhamvasztását rendelték el; 6. más nyilvános bűnösök [1239—41].

⁵²Dr. Milaš N.: Pravoslavno crkveno pravo 2 kiad. 603 lap.

⁵³Nikolajević V.: Praktični Sveštenik II. 135 lap.

⁵⁴Može li se dete znamenovano a ne kršteno u groblje osvećeno sahraniti? Znamenje: Kad se rodi dete, roditelji šalju parohijskom svešteniku u malom sudu vodu, da je osveti. Sveštenik odmah osveti vodicu i daje detu privremeno ime, do krštenja. Osvećenu vodu vraća sveštenik po donosiocu, te majka pri kupanju deteta do krštenja, sipa malo osvećene vodice u vodu, kojom kupa dete. — Stojanović J.: Obredoslovlje III izd. 59 lap. Usled znamenovanja stupa dete a Krilo Hristve crkve u svojstvu oglasenog, koji su svagda bili sjedinjavani s crkvom slušanjem slova Božjeg i krsnim znamenjem. Kao takvo može se ono ukopati u osvećeno groblje, ali se ne sme opojati. — Glasnik dalm. eparh. 1897. str. 12.

^{55,56}E törvényeket nagy terjedelmük miatt itt nem közölhetem.

⁵⁷E § büntető szankcióját az 1879: XI t.c. 54 §-a tartalmazza.

a következőket: e törvénycikk a törvényesen bevett keresztény vallásfelekezetek viszonyosságáról szól, a zsidó vallást pedig csak az 1895: XLII. t.c. nyilváníja bevett vallásnak. Ellenben az 1868-as törvény ama §§-ai között, melyeket az 1895-ös törvény az izraelita vallásuakra kifejezetten kiterjeszt, a 22. § nem szerepel. A zsidók akadálytalan temetkezése tekintetében tehát a törvényben hézag mutatkozik, de ez csak látszólagos, mert az 1876: XVI. t.c. 16. §-a így hangzik: Minden község köteles egy, a helyi népesedési és egészségügyi igényeknek megfelelő, kellőleg berendezett községi temetőhelyet fenntartani. E kötelesség alól csak az esetben engedtetik kivétel, ha a községben egy vagy több felekezeti oly temető létezik, melyekben a temetkezés szabadsága biztosítva van.⁵⁸

Legutóbb 1925-ben a kormány egy új interkonfessionális törvény tervezetét terjesztette a parlament elé, de csakhamar visszavonta, nehogy a Szentszékkal a konkordátumról folytatott tárgyalásoknak prejudikáljon.⁵⁹

A görögkeleti temetők magasabb helyeken fekszenek.⁶⁰ Bennük is vannak kápolnák s a választásukra vonatkozólag nagyjában ugyanolyan szabályok állanak fenn, mint a katolikus jogban. A görögkeleti Alkotmány értelmében a püspök áldását adja új temetők létesítéséhez és gondoskedik a már meglévők karbantartásáról. Ugyanezt teszi kötelességévé az egyházközség vezetőségének és lelkészének.⁶¹

A temetőmegnyitó református egyházi eljárás körülbelül az, hogy az első temetés alkalmával végez — igeolvasás, igehirdetés és imádkozással egybekötött — olyan lelkészi szolgálatot a lelkipásztor, amellyel átadja a temetőt rendeltetésének. „Halottaink emlékét ne drága hideg kövekre, hanem szívéinkbe vessük. Sirjaikat egyszerűen, ne sok költséggel ápoljuk. Temetőink egyetlen ékessége legyen az általunk plántált fa és virág. A temetőben a halottak költséges kultuszát, gyertyák égését minden egyház-

⁵⁸Mindezen szabályok a paritás [egyenjóság] elvének folyamányai és maradványai az u. n. simultaneumnak. Posle reformacije razvilo se za različite konfesije, osobito pak za katolike i protestante, pravo na zajedničko upotrebljavanje crkva, groblja i zvonova, koje se običava nazivati simultaneum ili simultani odnošaj. Novak: Udžbenik crkv. pr. kat. c. 379. — III Ferdinand 1647 évi dec. 10 cik. 1 § Azonban a temetőt és a harangokat az evang. és kath. közösen használják, azok is oly módon és ugyanazon fizetés mellett mint ezek.

⁵⁹Dr. Kušej R.: Crkveno pravo katoliške crkve 1927. 70 lap.

⁶⁰Iliri su imali groblja većinom na visokim i pustim brdima. Trudili su se da svoje mrtve sahrane na što većoj visini, da budu bliže nebu, zvezdama, mesecu i suncu. I danas se još u mnogim našim krajevima groblja nalaze na visini i tako se održava taj prastari običaj. — „Politika“ od 20 nov. 1935. str. 12. — Oblik i ukras nadgrobnoг krsta različiti je prema tome, da li je ukopano muško ili žensko čeljade. Mrtvacu nose na grob jelo i piće i nariču, ili mu kite grob cvećem. — St. Stanojević: Narodna Enciklopedija III köt. 164 lap. [Običaji narodni kod uređivanja groblja i polaska na nj.]

⁶¹Cl. 102 t. 7, 168 t. 8, 194 t. 10. Ustava srpska pravoslavne crkve od 16 nov. 1931. S. N. od 24 nov. 1931.

község tiltsa és akadályozza meg. Épügy a halottak napjának megtartását is".⁶² „Halottaink emlékét szívünkben megőrizzük, sirjaitak gondozzuk. Elhanyagolt temető durvalelkű népre vall”.⁶³ Tiszta református vidékeken a fejfák és sírkövek felül ezt a karakterisztikus felírást viselik: A. B. F. T. R. A. (A boldog feltámadás reménye alatt.) és akkor következik a szokásos Itt nyugszik, stb. Alkalmi versek helyett azonban az alábbi örökszép ujszövetségi idézetek olvashatók rajtuk: Mondá Jézus: „Én vagyok a feltámadás és az élet; aki hisz énbennem, ha meghal, is él” (Ján. 11: 25). „Boldogok a halottak, kik az Urban hálnak meg” (Jel. XIV: 13). „Ha élünk az Urnak élünk, ha meghalunk az Urnak halunk meg. Azért akár éljünk, akár haljunk, az Uréi vagyunk” (Rom. 14: 8). „Ama nemes harcot megharcoltam, futásomat elvégeztem, a hitet megtartottam” (I. Tim. 4: 7). „Jézus Krisztus tegnap, ma és mindörökké ugyanaz” (Zsid. 13: 8). „Mondá Jézus: Én vagyok az út, az igazság és az élet, senki sem mehet az Atyához, hanemha én általam” (Ján. 14: 6). „Ugy szerette Isten e világot, hogy az Ő egyszülött fiát adta, hogy valaki hiszen Őbenne, el ne vesszen, hanem örök élete legyen” (Ján. 3: 16).⁶⁴

Az evangélikusoknál a temető avatási szertartás cselekvénye nem az első temetéskor, hanem egy külön szent ünnepély alkalmával a rendeltetésnek való átadás előtt történik.⁶⁵

(Vége következik)

⁶²Jug. Kir. Ref. Ker. Egyh. alapelvei. 37 §.

⁶³Ágoston-Kovács-Szabó: Református vallás 1925. 76 lap.

⁶⁴Az izraelitáknál a sírköveket a próféta szavai alapján avatják fel: Állíts magadnak emlékköveket, készíts magadnak siratásra való helyeket. „A köveken pedig ilyen ótestamentumi mondások láthatók: „Térj meg én lelkem a te nyugodalmadba, mert az Ur jót tett veled” [Zsolt. 116: 7]. „Hiszen a te kegyelmed jobb az életnél” [Zsolt. 63: 4]. „Az Ur öl és elevenít. Sirba visz és visszahoz” [Sám. I. 2: 6]. Óregek emlékkövének pedig: „Igen szép ékes korona a szépség, az igazságnak útjában találatik” [Péld. 16: 31].

⁶⁵A sornend ez: 1. S u s p i r i u m. Bevezető szent szavak: Gelobet sei Gott der uns nach seinen grossen Barmherzigkeit widergeboren hat zu einer lebendiger Hoffnung durch die Auferstehung Jesu Cristi von den Toten. 2. I m a. Rövid tartalma: Ráutalás a földi dolgok mulandóságára és mint Isten képmására teremtetett lényeknek örök rendeltésére. Az itt eltemetendő embereket az örök Gondviselés irgalmába, kegyelmébe ajánljuk. Az egész imából kicseng a feltámadás, az örökkévalóság gondolata. 3. B e s z e n t e l ő, illetőleg avató szavak: „So sei denn diese Stätte des Todes und der Verwesung geweiht zu einem Saatfeld für ein ewiges leben... im Namen Gottes des Vaters, des Sohnes u. des heil. Geistes Amen. 4. M i a t y á n k. 5. Á l d á s: Der Friede Gottes vagy Aroni áldás [Istennek népe az Ur áldjon és örizzen meg téged, Világosítsa meg az Ur az ő orcáját terajad, Fordítsa az Ur az ő orcáját tereád és adjon békességet néked. Amen.] Kirchenbuch für die evang. Kirche Württemberg. Gyurátz F.: Kézi agenda 171 lap. Hörk J.: Magy. protestáns egyházjog 39, 41-2 lap.